

Лена Крегул,
студентка III курсу,
комунального закладу “Ужгородський
музичний фаховий коледж
імені Д. Є. Задора”
Закарпатської обласної ради
(науковий керівник – Віра Мадяр-Новак,
кандидатка мистецтвознавства,
викладачка-методистка)

КОМПОЗИТОРСЬКИЙ ПІДХІД ІШТВАНА МАРТОНА ДО ЗАКАРПАТСЬКОГО ФОЛЬКЛОРНОГО МАТЕРІАЛУ

Однією з найяскравіших музичних подій цього річного листопада стало масштабне відзначення сторіччя від дня народження одного з фундаторів професійної музичної культури Закарпаття – Іштвана Мартона. Впродовж майже двадцяти днів у межах XX Міжнародного фестивалю класичної та сучасної музики “Музичне сузір’я Закарпаття” (організатор-директор – голова Закарпатського осередку Національної спілки композиторів України Віктор Теличко) відбулося близько 15 надзвичайно яскравих концертів з музикою І. Мартона. Твори цього композитора звучали у виконанні Мукачівського хору хлопчиків (керівник – заслужений діяч мистецтв України Володимир Волонтир), камерного хору “Cantus” (диригент – народний артист України Еміль Сокач), Заслуженого академічного закарпатського народного хору (головний диригент – заслужена працівниця культури України Наталія Петій-Потапчук), камерного хору Закарпатської обласної філармонії (керівник – заслужений артист України Владислав Юрош), симфонічного оркестру Закарпатської обласної філармонії (під орудою заслуженої артистки України Вікторії Цанько). До урочистостей долучилися провідні співаки Закарпаття: народний артист України Петро Матій, заслужені артисти України Оксана Хархаліс і Світлана Глеба, лауреати Міжнародних конкурсів Людмила Славець, скрипаль і диригент зі Львова Ігор Муравйов та інші.

До святкування сторіччя І. Мартона доєднався Ужгородський музичний фаховий коледж імені Д. Є. Задора, який підготував три великі концертні програми: концерт викладачів і студентів коледжу з творів І. Мартона, до якого був залучений майже весь творчий потенціал закладу, концерт фортепіанних творів композитора та концерт камерно-вокальних творів митця. Було проведено Міжнародний круглий стіл з нагоди сторіччя композитора, організовано творчу зустріч із авторкою монографії «Творчий портрет Іштвана Мартона» Наталією Піцур, окремо пройшла творча зустріч з Емілом Сокачем, в архіві якого нині зберігаються цінні рукописи й фотографії видатного маестро. Другого грудня цього року в Ужгороді стартує Перший Відкритий конкурс гри на народних інструментах імені Степана Мартона.

Усі ці події підштовхнули мене до вивчення діяльності митця в контексті використання у творчості народної музики та з'ясувати його підхід до фольклорних джерел.

В історії формування музичної фольклористики важливою ланкою була роль композиторів, які зумовлювали інтерес суспільства до національної культури. У цьому напрямку Іштван Мартон не був винятком, оскільки використав у власних творах велику кількість народних мелодій різнонаціонального Закарпаття, що виявилось, свого роду, «етнографічним вузлом» та «перехрестя» сусідніх культур. Композитор, маючи німецьке та угорське коріння, чи не першим у краї виявив повагу до усіх національних культур Закарпаття: української, словацької, чеської, румунської, польської, італійської, єврейської, німецької, угорської та ромської, хоча особисто у фольклористичні експедиції не вирушав. Свої обробки він писав на основі вже зібраного матеріалу. Працюючи художнім керівником філармонії, митець активно поповнював репертуар Закарпатського народного хору, користуючись матеріалами, які фіксували виконавці хору у своїх родинних місцевостях. Перед Мартоном стояло завдання лише зробити обробку. Такою ж була ситуація з ансамблем «Угорські мелодії». Окрім того, композитор черпав матеріал й у фольклорних нотних збірниках [1, с. 267].

У світовій композиторській практиці зустрічаються два підходи до обробки народної пісні – етнографічний та художній. Етнографічний підхід передбачав незмінність народної мелодії (за словами Бели

Бартока, вона уподібнювалася до дорогоцінного діаманту, до якого композитор додавав лише оправу). Художній підхід перетворював народну пісню на інтонаційне зерно, яке пробуджувало до життя фантазію композитора. Для І. Мартона характерний був художній підхід. До однієї й тієї ж пісні, він міг створювати до двадцяти різних варіантів (з відмінною гармонізацією, формою, фактурними видозмінами тощо). Він імпровізував з музичними засобами, втілюючи свої різні варіанти використання народного твору.

Щодо музичної мови, то вона насамперед характеризувалась великою увагою до фонізму: введення незвичних гармоній, альтерацій, несподіваних зіставлень, модуляцій – але все це не виходило за межі мажорно-мінорної ладової системи. Музика Іштвана Мартона була сучасною, і, можливо, не всім подобалась. Лише в наш час її відкривають по-новому. Нинішнє покоління здатне на фоні новітніх експериментів по-справжньому досягнути новаторство композитора.

Починаючи з XIX століття, різні країни Європи проходили один і той же шлях: спочатку захоплювались міським фольклором (перша композиторська хвиля), згодом відкривали прадавній шар селянської народної музики (друга композиторська хвиля) і у XX столітті прийшли до поєднання фольклору зі сміливими експериментами з гармоніями (третья композиторська хвиля). Іштван Мартон започаткував на Закарпатті третю композиторську хвилю. Саме в цьому полягала його історична роль та композиторській підхід до використання народної музики краю [1, с. 149].

У 1960–70-х роках Закарпатська музична фольклористика перетворилася на самостійну науку, яку утвердив Володимир Гошовський. Іштван Мартон, в свою чергу, своєю композиторської діяльністю стимулював суспільний інтерес до регіонально фольклору.

Використана література

1. *Мадяр-Новак Віра*. Музична фольклористика Закарпаття: етапи, постаті, здобутки (кінець XVII – середина XX ст.): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Львів, 2020. 181 с. + Додатки